

Magdalena Swacha-Lech

SZANSE I ZAGROŻENIA DLA SEKTORA BANKÓW KOMERCYJNYCH W POLSCE ORAZ PERSPEKTYWY JEGO ROZWOJU¹

CZĘŚĆ 1

1. Wstęp

Warunki, w jakich funkcjonuje obecnie sektor bankowości komercyjnej w Polsce, a przede wszystkim: proces globalizacji i liberalizacji, rosnące wymagania ze strony klientów, rozwój podmiotów konkurencyjnych oraz integracja z Unią Europejską, wymuszają na bankach konieczność zmian i ciągłe poszukiwanie nowych, skutecznych strategii rozwojowych. Punkt wyjścia do wytyczenia nowych kierunków, w jakich powinna zmierzać polityka rozwojowa banków, może stanowić identyfikacja szans i zagrożeń, występujących w ich otoczeniu. Poszukiwanie skutecznych dróg rozwoju dla polskiej bankowości komercyjnej będzie się wówczas opierać na wykorzystaniu owych szans przy równoczesnym eliminowaniu (bądź też minimalizowaniu) potencjalnych zagrożeń.

Poszczególne banki, budując swoją strategię rozwojową, powinny uwzględnić także mocne i słabe strony występujące w różnych sferach ich działalności, np.: w marketingu, finansach, inwestycjach, a także w ofercie produktowej, polityce personalnej czy też technologii. Identyfikacja mocnych i słabych stron w funkcjonowaniu podmiotu i jednocześnie uwzględnienie zewnętrznych warunków działalności umożliwią bowiem znalezienie właściwych kierunków rozwoju danego banku. Odpowiednia konstrukcja strategii rozwojowej² powinna z kolei pozwolić

¹ Praca finansowana ze środków Komitetu Badań Naukowych w latach 2004-2006 jako projekt badawczy.

² To znaczy taka, która z jednej strony w możliwie największym stopniu będzie pozwalała na wykorzystanie mocnych stron banku oraz szans stwarzanych przez otoczenie, z drugiej zaś będzie skutecznie niwelowała słabości oraz pozwalała na unikanie zagrożeń wynikających z zewnętrznych warunków działalności.

danej instytucji na osiągnięcie przewagi konkurencyjnej³ przy możliwie niskich kosztach wprowadzanych zmian.

Występujące obecnie zjawisko dezintermediacji banków komercyjnych oraz przystąpienie Polski do Unii Europejskiej i otwarcie rynku na zagranicznych pośredników finansowych to główne czynniki stwarzające konieczność poszukiwania przez sektor bankowy nowych dróg rozwoju. Poszukując strategii pozwalających na podniesienie obecnej pozycji banków na rynku finansowym oraz zapewniających mocną pozycję w przyszłości, banki komercyjne powinny dążyć do efektywnego wykorzystania szans, jakie stwarza im otoczenie, oraz uniknięcia potencjalnych zagrożeń.

Celem niniejszego artykułu jest analiza głównych szans i zagrożeń dla banków komercyjnych oraz prezentacja możliwości ich rozwoju. Pierwsza część opracowania jest próbą identyfikacji głównych tendencji występujących w otoczeniu bankowości komercyjnej, sprzyjających rozwojowi tego sektora, oraz zjawisk, które mogą destabilizować jego działalność. Natomiast druga część zawiera – opierając się na dokonanej analizie szans i zagrożeń – rozważania dotyczące poszukiwanych efektywnych kierunków rozwoju analizowanych podmiotów.

2. Główne tendencje sprzyjające rozwojowi banków komercyjnych

Zewnętrzne uwarunkowania działalności banków generują, z jednej strony, czynniki sprzyjające rozwojowi tych podmiotów, z drugiej zaś – potencjalne zagrożenia dla ich funkcjonowania. Zarówno szanse, jak i zagrożenia dla instytucji bankowych wywodzą się zatem z ich otoczenia. Najpopularniejszym układem analizy otoczenia jest jego podział na otoczenie: prawne (regulacyjne), ekonomiczne, społeczne, konkurencyjne i technologiczne. W niniejszym artykule proces identyfikacji najważniejszych szans i zagrożeń bankowości komercyjnej, w celu zapewnienia jego przejrzystości i czytelności, będzie opierał się na analizie każdego z wyodrębnionych obszarów otoczenia.

Ze względu na charakter oraz znaczenie uwarunkowań zewnętrznych dla obecnego kształtu oraz rozwoju sektora polskiej bankowości uzasadniona wydaje się być następująca kolejność rozpatrywanych części otoczenia:

- 1) prawne,
- 2) społeczno-ekonomiczne,
- 3) konkurencyjne,
- 4) technologiczne.

Regulacje prawne wyznaczają ogólny obszar i kierunek możliwych zmian, stąd też analiza szans i zagrożeń wywodzących się z tego otoczenia zostanie dokonana

³ Według J.-J. Lambina, pojęcie to odnosi się do tych cech produktu lub marki, które pozwalają przedsiębiorstwu na pewną przewagę w stosunku do konkurentów. Cechy te mogą być różnego rodzaju i mogą dotyczyć samego produktu (podstawowej funkcji), niezbędnych lub dodatkowych funkcji związanych z produktem (metod produkcji, dystrybucji lub sprzedaży), charakterystycznych dla danego produktu lub firmy.

w pierwszej kolejności. Znaczny wpływ na sytuację w bankowości wywierają także zmiany poziomu zamożności i wykształcenia społeczeństwa, wywołane przeobrażeniami zachodzącymi w zakresie ogólnej kondycji gospodarki, które składają się z kolei na zmiany w popycie na usługi bankowe. Uwzględniając korelację pomiędzy tymi czynnikami przyjęto zatem za zasadne – w kontekście analizowanych zagadnień – równoczesne rozpatrywanie otoczenia ekonomicznego i społecznego. Kolejnymi istotnymi zjawiskami, wpływającymi na rozwój bankowości komercyjnej są: rosnąca konkurencja ze strony innych podmiotów sektora finansowego oraz instytucji typu *non-banks*, a także otoczenie technologiczne, pozwalające na usprawnienie obsługi klientów i obniżanie kosztów działalności. Ze względu na ograniczoną objętość artykułu w niniejszych rozważaniach pominięta została kwestia wpływu polityki pieniężnej banku centralnego na działalność banków komercyjnych.

Analiza otoczenia prawnego banków komercyjnych funkcjonujących w Polsce pozwala dostrzec istotną szansę dla ich rozwoju, związaną ze zmianami regulacyjnymi wymuszonymi przez proces integracji z Unią Europejską. Dostosowywanie prawa krajowego do norm unijnych, obok zachodzących przeobrażeń ustroju społeczno-gospodarczego, było jedną z głównych przyczyn modyfikacji aktów prawnych już w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Proces dostosowawczy rozpoczął się zmianami w obszarze adekwatności kapitałowej w 1993 r., lecz na szerszą skalę rozwijał się od końca roku 1997, wraz z uchwaleniem nowych ustaw bankowych i utworzeniem Komisji Nadzoru Bankowego. Przeobrażenia, które miały miejsce w ostatniej dekadzie minionego wieku, pozwoliły na przejście z systemu zmonopolizowanego przez państwo do dwupoziomowego systemu bankowego. Jego kształt jest uwarunkowany nie decyzjami państwa, ale potrzebami zgłaszanymi przez klientów indywidualnych oraz przedsiębiorstwa. Przeprowadzone zmiany stworzyły zatem dogodne warunki do dośnięcia przez polską bankowość standardów europejskich.

Już w 2001 r. nastąpiła nowelizacja *Prawa bankowego*, spowodowana głównie potrzebą dostosowania zasad funkcjonowania krajowych banków do norm Unii. Dokonane wówczas zmiany w metodologii obliczania funduszy własnych banku w ujęciu indywidualnym wyraźnie przybliżyły nas do rozwiązań europejskich. Pomimo podjętych działań przed Polską wciąż stoi konieczność dostosowania krajowych przepisów do dyrektyw unijnych. Wydaje się, że rozwój regulacji prawnych powinien dotyczyć szczególnie norm ostrożnościowych. Wdrożenie przepisów Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej tworzy swoistą szansę dla banków komercyjnych, gdyż dokonywane modyfikacje przyczyniać się będą do poprawy poziomu bezpieczeństwa banków i ochrony depozytów, co powinno z kolei wywrzeć pozytywny wpływ na zaufanie społeczeństwa do tych instytucji.

Członkostwo w Unii Europejskiej może ponadto sprzyjać pracom nad stworzeniem nadzoru zintegrowanego. Przemiany na międzynarodowych rynkach finansowych, zachodzące z dużą intensywnością procesy globalizacji, konsolidacji, poja-

wienie się nowych produktów, jak również nowych rodzajów ryzyka, postawiły bowiem nowe wymagania przed instytucjami nadzorczymi [Zawadzka 2000, s. 7-8]. Tendencje te nie ominęły także Polski, gdzie obszary aktywności poszczególnych instytucji coraz częściej nakładają się na siebie, a ponadto stale wzrasta liczba różnorodnych grup finansowych. Przed polskim rynkiem finansowym rysuje się więc potrzeba wprowadzenia zintegrowanego nadzoru.

Dostosowanie polskich regulacji prawnych dotyczących funkcjonowania banków komercyjnych do norm unijnych – w tym zwłaszcza regulacji ostrożnościowych oraz kwestii nadzoru – może się znacząco przyczynić się do poprawy warunków działania tych instytucji i utworzyć solidne podstawy do rozwoju polskiego sektora bankowego. Istotny wpływ, szczególnie na funkcjonowanie bankowości internetowej, może mieć także poprawa niedociągnięć ustawy o podpisie elektronicznym, która pozostaje wciąż jedynie „martwym” zapisem. Nowelizacja regulacji prawnych i doprecyzowanie pewnych istotnych kwestii zgodnie ze standardami europejskimi stanowią zatem niewątpliwą szansę dla sektora bankowego w Polsce, ramy prawne bowiem w dużym stopniu wyznaczają możliwości i kierunki rozwoju.

Źródłem szans dla banków komercyjnych są także zmiany w otoczeniu społeczno-ekonomicznym. Poprawa ogólnej sytuacji gospodarczej kraju w ostatnich latach, wzrost przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej wywołują pozytywne zmiany w społeczeństwie. W miarę bogacenia się społeczeństwa następuje także wzrost jego wykształcenia, a co za tym idzie, rośnie także świadomość finansowa. Przeobrażenia te powodują zmiany w zachowaniach zarówno klientów indywidualnych, jak i przedsiębiorstw.

Rosnący poziom wiedzy ekonomicznej powoduje, że coraz więcej Polaków widzi potrzebę oszczędzania. W okresie od 1992 do 1993 r. 80% społeczeństwa potwierdzało konieczność oszczędzania, w latach 1997-2001 za gromadzeniem wolnych środków na przyszłe potrzeby było już 90% ludności. W 2002 roku sytuacja kształtowała się jednak mniej korzystnie i liczba osób, które wyrażały potrzebę oszczędzania zmniejszyła się o 4%⁴. Wartość oszczędności Polaków zwiększa się i w końcu roku 2003 wynosiła 284,2 mld zł⁵. W stosunku do roku poprzedniego (270, 7 mld zł) wystąpił zatem ponad 5-procentowy przyrost.

Pomimo pozytywnej tendencji poziomu oszczędności w kraju nadal znacznie odbiega od poziomu innych państw europejskich. Uwzględniając jednakże niski dochód, jaki pozostaje do dyspozycji społeczeństwa w Polsce, ocena naszej skłonności do oszczędzania nie powinna być chyba zbyt surowa. Odnosząc bowiem poziom dokonywanych przez Polaków w ostatnich latach oszczędności do wybranych krajów OECD, można zauważyć, iż pod względem kształtowania się stopy oszczędzania, wyrażonej stosunkiem oszczędności do dochodu pozostawionego do

⁴ Na podstawie wyników analiz przeprowadzonych przez Instytut Badania Opinii i Rynku Pentor SA w 2002 r.

⁵ Dla porównania można dodać, iż w 1998 r. wartość ta wynosiła w przybliżeniu 161.3 mld zł.

dyspozycji, Polska w 2001 r. zajmowała 7 miejsce wśród 22 analizowanych państw. Podczas gdy wskaźnik ten wynosił w Polsce 10,6%, Stany Zjednoczone wykazywały stopę oszczędzania 2,3%, Szwecja – 4,9%, Wielka Brytania – 6,1%, a Niemcy – 10,1% [Rytelewska 2003, s. 757, tab. 19.10].

Stosunkowo wysoki poziom oszczędności społeczeństwa (choć niski w wartościach absolutnych) stwarza bankom komercyjnym bezpośrednie możliwości rozwoju w sferze działalności depozytowej. Rozwójowi aktywności kredytowej banków może zaś sprzyjać fakt, iż w wyniku podnoszenia się poziomu życia spada udział konsumpcji dóbr podstawowych w konsumpcji ogółem, wzrasta natomiast udział wydatków na dobra trwałego użytku [Rytelewska 2003, s. 753]. Korzystne tendencje dla bankowości komercyjnej występują także w rozwoju przedsiębiorstw, gdyż dobra koniunktura gospodarki w chwili obecnej, a także pozytywne prognozy na przyszłość oraz przystąpienie do Unii Europejskiej mogą przyczynić się do zwiększonej aktywności firm i skłonności do zaciągania kredytów.

Analiza społeczno-ekonomicznego otoczenia banków ukazuje zatem występowanie pozytywnych zjawisk (takich jak: poprawa ogólnego stanu gospodarki, relatywnie wysoki poziom stopy oszczędzania, duży udział zakupów dóbr trwałego użytku na tle konsumpcji ogółem czy rozwój przedsiębiorstw), sprzyjających rozwojowi tego sektora – zarówno w odniesieniu do działalności kredytowej, jak i depozytowej.

Zewnętrzne uwarunkowania ekonomiczne i społeczne, obok pozytywnych zmian pod względem wielkości popytu na usługi bankowe, stwarzają także korzystne warunki do rozwoju bankowości poprzez modyfikację jego struktury. W Polsce w wyniku poprawy ogólnej sytuacji gospodarczej w ostatnich latach pojawił się bowiem nowy model zachowań klientów. Coraz bogatsze, świadome swoich potrzeb społeczeństwo stawia nowe wymagania uczestnikom rynku finansowego. Klientom nie wystarczają już standardowe produkty bankowe. Ich oczekiwania stają się coraz bardziej wyrafinowane. Różnego rodzaju udogodnienia i usprawnienia wprowadzane przez instytucje finansowe są natychmiast akceptowane i uznawane za normę i nie zaspokajają wciąż rosnącego zapotrzebowania na elastyczne usługi bankowe. Społeczeństwo wymaga produktów dopasowanych do ich specyficznych, indywidualnych potrzeb. Coraz wyraźniejsze jest zapotrzebowanie na produkty zintegrowane, łączące w sobie usługi różnych pośredników finansowych.

Społeczeństwo żąda zatem dostępu do szerokiej gamy produktów i usług pod jednym dachem. Znaczna część klientów życzy sobie bowiem, by wszystkie transakcje finansowe były załatwiane przez jedną instytucję [Michalak 1995, s. 41]. Oczekiwane korzyści związane z tym rodzajem wymagań to nie tylko oszczędność czasu, wynikająca z braku konieczności przemieszczania się pomiędzy poszczególnymi podmiotami, ale także możliwość nabycia usług po preferencyjnej cenie oraz ciągłe polepszanie jakości produktów.

Szanse dla rozwoju banków stanowi także wysoki popyt na różnorodne formy rozliczeń bezgotówkowych, a zwłaszcza na usługi z zakresu bankowości elektronicznej.

Budowa skutecznej strategii przez banki komercyjne niewątpliwie powinna uwzględniać wielkość i strukturę zapotrzebowania na usługi bankowe, zgłaszanego przez potencjalnych klientów. Zmiany obecnie w nim zachodzące stanowią istotną szansę dla rozwoju sektora bankowości komercyjnej w Polsce. Aby wykorzystać tę możliwość, polskie banki powinny dokładnie rozpoznać rosnące wymagania rynku, a następnie dopasować ofertę produktową w taki sposób, by zaspokajała zidentyfikowane wcześniej potrzeby społeczeństwa.

Zmiany w oczekiwaniach społeczeństwa oraz rzetelna analiza ich potrzeb są niezbędne do rozwoju działalności instytucji bankowych, szczególnie w obliczu trudności zarówno z pozyskaniem nowych klientów, jak i z utrzymaniem ich lojalności. Należy pamiętać jednocześnie o tym, iż zwiększenie świadomości finansowej Polaków, rosnące wymagania klientów w zakresie stopy zwrotu z dokonywanych inwestycji czy możliwość porównywania różnorodnych usług finansowych za pomocą internetu niosą za sobą także pewne zagrożenia dla funkcjonowania banków komercyjnych. Problem ten zostanie poruszony w dalszej części niniejszego artykułu, traktującej o niekorzystnych zjawiskach, które mogą przyczynić się do destabilizacji sektora bankowego.

Kolejną szansę dla bankowości polskiej stwarza zachodzący w ostatnich latach proces globalizacji w sektorze bankowym, przejawiający się intensywnym wejściem kapitału zagranicznego, który pozwala przede wszystkim na dokapitalizowanie banków krajowych. Niskie kapitały własne wciąż są słabą stroną polskiego sektora bankowego, a zatem wchodzenie zagranicznego kapitału może rozwiązać krajowe problemy w tym zakresie. Należy zaznaczyć równocześnie, że wzrastający udział obcego kapitału w polskich bankach komercyjnych nie jest postrzegany jednoznacznie i – poza dostrzeganą szansą dla rozwoju bankowości – budzi także obawy przed utratą narodowego charakteru tego sektora.

Proces globalizacji w sektorze bankowym sprzyja także transferowi nowych technologii. Postęp techniczny tworzy niewątpliwie korzystne warunki dla bankowości komercyjnej. Rozwój technologii informatycznych wpływa na działalność banków głównie poprzez następujące czynniki:

- zmniejszenie nakładów związanych z przetwarzaniem danych poprzez ich automatyzację,
- wprowadzenie nowych kanałów dystrybucji usług bankowych,
- możliwość wprowadzenia nowych produktów (sprzedaż usług za pomocą bankomatów, telefonów, internetu czy telewizji), co w istotny sposób przyczynia się m.in. do wzrostu znaczenia rozliczeń bezgotówkowych,
- obniżenie kosztów reklamy,
- obniżenie kosztów komunikowania się z klientami,
- usprawnienie procesu zarządzania ryzykiem.

Postęp technologiczny niesie za sobą wiele możliwości służących udoskonaleniu obsługi i kontaktów z klientem. Dzięki nowym technologiom informatycznym możliwe stało się wprowadzenie wielu usług z zakresu bankowości inter-

netowej czy homebankingu, co korzystnie wpływa na konkurencyjność oferty bankowej w oczach społeczeństwa. Z drugiej zaś strony rozwój technologii, a szczególnie internet, spowodował także rozszerzenie dostępu społeczeństwa do instytucji finansowych. Klienci mogą obecnie porównywać produkty i ceny oferowane przez różnorodnych usługodawców, nie ograniczając się wyłącznie do rynku lokalnego. Internet przyczynił się zatem do większej przejrzystości rynku, a w konsekwencji także do zwiększonej konkurencji podmiotów w walce o oszczędności społeczeństwa oraz o finansowanie ich działalności.

3. Podstawowe zagrożenia dla działalności banków komercyjnych

Wiele opisanych powyżej szans dla rozwoju polskiego sektora bankowego wywodzi się z jego otoczenia o charakterze społeczno-ekonomicznym. Otoczenie to generuje także pewne zagrożenia dla działalności banków. W ciągu ostatnich lat klient stał się świadomy swego znaczenia na rynku finansowym, stawia wyższe wymagania i wykazuje się dobrą znajomością rynku. Społeczeństwo, posiadając większą wiedzę o licznych produktach finansowych, jest ponadto coraz bardziej krytyczne i świadome zysków z inwestowania. Lepiej wyedukowany klient samodzielnie rozpoznaje i ocenia alternatywne możliwości różnych form lokat i zaspokajania swoich potrzeb [Messyasz-Handschrke 2002, s. 35]. Konsekwencją tych zmian jest odchodzenie coraz większej części społeczeństwa od tradycyjnych sposobów lokowania oszczędności. Do spadku zainteresowania lokatami bankowymi przyczyniają się także: spadek oprocentowania oraz opodatkowanie dochodów uzyskiwanych z tej formy oszczędzania.

Poszukiwanie przez społeczeństwo bardziej rentownych, alternatywnych do tradycyjnych sposobów lokowania nadwyżek finansowych powoduje przesunięcie środków z banków do innych instytucji. Z badań przeprowadzonych przez Ipsos w marcu 2003 r. (tab. 1) wynika, że 50% osób posiadających jakiegokolwiek oszczędności przechowywało je na koncie *avista* w banku, 34% – przechowywało gotówkę w domu, podczas gdy 9% oszczędzających wykorzystywało do tego celu ubezpieczenia i tylko 1% – fundusze inwestycyjne. Według szacunków „Rzeczpospolitej” z 10 maja 2004 r., w końcu ubiegłego roku osoby fizyczne miały ulokowane w funduszach inwestycyjnych prawie 31 mld zł (czyli o 9 mld zł więcej niż rok wcześniej), co stanowiło 11,3% wszystkich oszczędności Polaków. Na koniec 2002 r. było to mniej niż 8% odłożonych pieniędzy, a w 2001 r. – około 3,5%.

W obliczu wzrastającego zainteresowania innymi niż tradycyjne formami oszczędzania zyskanie lojalności klientów banku staje się coraz trudniejsze. Nie wystarcza już wyłącznie zainteresowanie konsumenta danym produktem i nakłanianie go do zakupu. Coraz więcej uwagi instytucje finansowe muszą poświęcać utrzymaniu pozyskanego klienta i „przekształceniu” go w stałego odbiorcę.

Pewne niebezpieczeństwa niesie ze sobą także proces globalizacji w gospodarce, występujący również w sektorze bankowym. Jego bowiem konsekwencją

Tabela 1. Struktura oszczędności Polaków w marcu 2003 roku* (w %)

Czy swoje oszczędności przechowuje Pan(i):	Odpowiedzi
• na koncie <i>a vista</i> w banku (ROR lub rachunek bieżący)	50
• w formie lokaty w banku	30
• w formie gotówki (w złotych) w domu	29
• na książeczce oszczędnościowej	19
• w formie indywidualnej polisy ubezpieczeniowej na życie	9
• w walutach w domu	5
• w funduszach inwestycyjnych	1
• w formie akcji	1
• w formie obligacji SP	1
• w nieruchomościach, dziełach sztuki, kosztownościach	1

* Badanie przedstawiono między 6 a 11 marca 2003 r. na reprezentatywnej próbie 1000 Polaków w wieku 15 i więcej lat.

Źródło: *Oszczędzanie Polaków: lata 1999-2003*. Ipsos: 10 kwietnia 2003 r.

może się stać zbyt duże uzależnienie gospodarki krajowej od gospodarek innych państw. Wycofanie inwestorów z państwa, w którym występują symptomy kryzysu bankowego, może wówczas spowodować poważne problemy w zakresie funkcjonowania systemu bankowego tego kraju. Zjawisko to może dodatkowo spotęgować duży udział kapitału zagranicznego w polskim sektorze banków komercyjnych. Na koniec roku 2003 udział ten wyniósł 60,6%, a po pierwszym półroczu 2004 r. ukształtował się na poziomie 61%. Tabela 2 ukazuje z kolei kształtowanie się udziału banków z przewagą kapitału zagranicznego w aktywach sektora bankowego na przestrzeni ostatniej dekady.

Tabela 2. Struktura aktywów sektora bankowego w Polsce w ostatnich dziesięciu latach (w %)

Wyszczególnienie	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	I półrocze 2004
Banki komercyjne, w tym:	94,7	95,2	95,4	95,5	95,7	95,8	95,8	95,4	95,0	94,8	94,8
• z przewagą kapitału państwowego	76,1	68,3	66,5	49,3	45,9	23,9	22,9	23,5	25,1	24,4	24,3
• kontrolowane przez inwestorów polskich	15,4	22,7	15,1	30,9	33,2	24,6	3,4	3,2	2,5	2,6	2,9
• kontrolowane przez inwestorów zagranicznych	3,2	4,2	13,7	15,3	16,6	47,2	69,5	68,7	67,4	67,8	67,6*
Banki spółdzielcze	5,3	4,8	4,6	4,5	4,3	4,2	4,2	4,6	5,0	5,2	5,2

Na koniec czerwca 2004 r. byli obecni inwestorzy z 15 krajów. Największe zaangażowanie w tym względzie wykazali kolejno: Niemcy, Belgia oraz USA.

Źródło: GINB.

W.L. Jaworski w swoich publikacjach przedstawia utratę suwerenności polskiego systemu bankowego, w kontekście problemu kapitału zagranicznego, jako konsekwencję następujących zjawisk:

- działalność banków będzie się odbywała nie zgodnie z potrzebami akcjonariuszy krajowych, lecz w interesie akcjonariuszy zagranicznych,
- w przypadku symptomów kryzysu banki zagraniczne mogą pozbawić krajową gospodarkę swoich środków i przekazać ją innym krajom,
- Narodowy Bank Polski nie będzie mógł efektywnie oddziaływać za pomocą instrumentów pieniężnych na polskie banki, gdyż ich płynność będzie zależała od banków-matek [Jaworski, Zawadzka 2002, s. 62].

Zagrożenia dla sektora bankowości komercyjnej pochodzą również z otoczenia konkurencyjnego. W wyniku procesów liberalizacji i deregulacji banki komercyjne są obecnie zmuszone do konkurowania, nie tylko z innymi bankami, ale również z innymi podmiotami funkcjonującymi na rynku usług finansowych. Instytucje te – określane najczęściej mianem instytucji *near-banks* bądź też jako parabanki – wykonują czynności charakterystyczne do niedawna wyłącznie dla działalności banków. Należą do nich m.in.: towarzystwa ubezpieczeń, fundusze inwestycyjne, domy maklerskie, kasy oszczędnościowo-zapomogowe, budowlane kasy oszczędności, kasy mieszkaniowe, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, firmy leasingowe. Niektóre z tych instytucji, np. towarzystwa ubezpieczeń i fundusze inwestycyjne, zajmują się przyjmowaniem depozytów, inne zaś konkurują z bankami w udzielaniu kredytów i pożyczek lub prowadzeniu rozliczeń pieniężnych.

Rozwój omówionych podmiotów stanowi dla banków komercyjnych niebezpieczeństwo. Wysoki poziom konkurencji ze strony tych instytucji przyczynia się bowiem do dezintermediacji – stopniowego zmniejszania się roli banków jako pośredników na rynku finansowym. Konkurencyjność parabanków może wynikać z ich wąskiej specjalizacji, skutkującej lepszą znajomością wybranych potrzeb klientów oraz możliwością elastycznego dopasowania produktów i sposobów współpracy z klientami w ramach oferowanych usług. Źródłem przewagi konkurencyjnej tego rodzaju instytucji jest również to, iż niektóre z nich posiadają także korzystniejsze warunki prawne i finansowe – np. działalność kas mieszkaniowych nie jest objęta rezerwami obowiązkowymi i dopuszczalna jest przejściowa utrata bieżącej płynności kasy, którą można pokryć ze źródeł Krajowego Funduszu Mieszkaniowego w formie pożyczek krótkoterminowych. Pojawianie się i umacnianie tych instytucji jest zatem nie tylko nieuniknione, ale wykazywać będzie z dużym prawdopodobieństwem tendencję wzrostową [Korenik 2002, s. 109 i nast.].

W kontekście opisanych powyżej zmian, niekorzystnych z punktu widzenia instytucji bankowych, słuszne wydaje się stwierdzenie B. Gruszki [1998, s. 30], iż konkurencja na rynku usług finansowych może nasilić się tak mocno, że stanie się poważnym zagrożeniem egzystencji wielu polskich banków. Analizy przeprowadzone przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową w marcu 2001 r., pozwalają na określenie stopnia zagrożenia konkurencyjnego dla banków – w

zakresie lokat terminowych – przez działalność różnorodnych instytucji finansowych. Wyniki tych badań (tab. 3) ukazują, że jako produkty zagrażające w największym stopniu wysokiemu wolumenowi sprzedaży lokat terminowych, duże banki postrzegają głównie usługi oferowane przez inne banki oraz fundusze inwestycyjne.

Tabela 3. Instytucje stwarzające największe zagrożenie konkurencyjne dla dużych banków komercyjnych w zakresie lokat terminowych (w perspektywie do roku 2005)*

Rodzaj instytucji	Stopień zagrożenia
Inne banki komercyjne	25
Fundusze inwestycyjne	25
Firmy ubezpieczeniowe	13
Fundusze emerytalne	13
SKOK-i	12
Fundusze inwestujące w nieruchomości	12

* W zastosowanej metodzie analizy grupowej każdy ekspert dysponował pulą 10 punktów, które przydzielał poszczególnym typom instytucji.

Źródło: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, za: [Śliperski 2002, s. 140].

Do wzrostu zagrożenia ze strony podmiotów konkurencyjnych przyczynia się także postęp techniczny, który zwiększa przejrzystość rynku finansowego i dostęp klientów do informacji o różnorodnych pośrednikach finansowych oraz umożliwia porównywanie produktów i cen. W wyniku procesu globalizacji zagrożenie konkurencyjne dla sektora bankowego występuje także ze strony obcych banków.

Wprowadzenie do banków nowych technologii może wprowadzić również nowe rodzaje ryzyka do ich działalności, uwarunkowane wyłącznie charakterem otoczenia i niezależne od instytucji bankowej. Do zewnętrznych barier, które mogą uniemożliwić osiągnięcie oczekiwanych korzyści z bankowości internetowej, należy zaliczyć wciąż niską liczbę tak komputerów w gospodarstwach domowych, jak i osób mających dostęp do internetu, a także bardzo wysoki – na tle innych państw – koszt połączeń internetowych. Zagrożeniem związanym z prowadzeniem tego obszaru aktywności przez banki komercyjne w Polsce mogą być także [Korenik 2002, s. 62]:

- przestępstwa komputerowe związane z dokonywaniem transakcji za pośrednictwem internetu,
- awaryjność urządzeń i systemów wykorzystywanych w bankowości elektronicznej.

A zatem postęp techniczny, pomimo iż jest niewątpliwie czynnikiem o charakterze pozytywnym, również może generować pewne zjawiska zagrażające stabilnej działalności sektora bankowego.

4. Zakończenie

Rozważania dotyczące szans i zagrożeń oraz perspektyw rozwojowych polskiej bankowości komercyjnej są szczególnie ważne w kontekście rozwoju pozostałych instytucji rynku finansowego oraz przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. W obliczu otwarcia granic i konkurencji państw unijnych przed bankami komercyjnymi stoi poważne zadanie, dotyczące znacznej poprawy ich kondycji oraz podniesienia poziomu konkurencyjności.

Opisane powyżej tendencje sprzyjające rozwojowi sektora bankowego oraz potencjalne niebezpieczeństwa przedstawiają zmiany zachodzące w następujących obszarach otoczenia: prawnym, społeczno-ekonomicznym, konkurencyjnym i technologicznym. O tym, jak ważny wpływ na funkcjonowanie sektora bankowego mają te czynniki, świadczyć może chociażby fakt, iż zostały one zakwalifikowane do najistotniejszych elementów wpływających na rozwój systemów bankowych. Według H. E. Büschgena – uznanego naukowca niemieckiego – najważniejszy wpływ na zmiany systemów bankowych mają następujące czynniki:

- ustrój społeczny i ekonomiczny, a także jego przemiany w czasie,
- struktura i wolumen popytu na usługi bankowe oraz zachodzące w nim zmiany,
- regulacje prawne działań bankowych oraz ich przeobrażenia,
- ogólny poziom rozwoju gospodarki, a także poszczególnych banków, na co poważny wpływ ma zdolność tworzenia i chęć wdrażania innowacji [Büschgen 1997, s. 31-32].

Zewnętrzne uwarunkowania rozwoju bankowości są niezwykle istotne gdyż, wyznaczają możliwości i kierunki działań poszczególnych banków, wpływając jednocześnie na kształt całego sektora.

Dokonana w niniejszym opracowaniu próba identyfikacji najważniejszych szans i zagrożeń dla funkcjonowania banków komercyjnych stanowi podstawę do dalszych rozważań o przyszłości polskiej bankowości. Analiza ta stanowi punkt wyjścia do poszukiwania odpowiedzi na pytania: w jakim kierunku powinna zmierzać bankowość w Polsce, jakie cele powinna sobie stawiać przede wszystkim i jakimi drogami do nich dążyć.

Literatura

- Büschgen H. E., *Przedsiębiorstwo bankowe*, Poltext, Warszawa 1997.
- Gruszka B., *Efektywność i ryzyko banków komercyjnych*, „Bank i Kredyt” 1998, nr 5.
- Jaromin J., *Polskie banki – warunki przetrwania*, „Bank i Kredyt” 1998, nr 5.
- Jaworski W.L., Zawadzka Z., *Bankowość. Podręcznik akademicki*, Poltext, Warszawa 2002.
- Jaworski W.L., *Kilka uwag na temat polskiego sektora bankowego*, „Bank” 2002, nr 9.
- Jonas A., *Strategie konkurencji na rynku usług bankowych*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 2002.
- Korenik D., *Konkurencyjność i konkurencja banków polskich od lat dziewięćdziesiątych XX wieku*, AE, Wrocław 2002.

- Lambin J.-J., *Strategiczne zarządzanie marketingowe*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- Messyasz-Handsche A., *Wzrost świadomości finansowej i ubezpieczeniowej*, „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Zdrowotnych” 2002, nr 2.
- Michalak J., *Bancassurance – związki banków z firmami ubezpieczeniowymi*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 1995, nr 1-3.
- Rytelewska G., *Finanse podmiotów sfery realnej*, [w:] *System finansowy w Polsce*, red. B. Pietrzak, Z. Polański, B. Woźniak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Smykała B., *Fundusze własne banku*, „Bank” 2002, nr 7.
- Śliperski M., *Bancassurance: związki bankowo-ubezpieczeniowe*, Difin, Warszawa 2002.
- Zawadzka Z., *Zagrożenia i szanse dla banków na początku XXI wieku*, „Bank i Kredyt” 2002, nr 10.
- Zawadzka Z., *Zagrożenia i szanse dla banków u progu XXI wieku*, [w:] *Finanse, bankowość i ubezpieczenia*, tom II, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 899, Al., Wrocław 2002.

THREATS AND OPPORTUNITIES FOR THE BANK SECTOR IN POLAND AND ITS DEVELOPMENT PERSPECTIVES PART 1

Summary

The aim of the article is to identify the most important tendencies which boost the development of the commercial banks sector in Poland as well as the phenomena that can disturb its functioning. The process is based on the analysis of the following elements of bank environment: legal, social-economic, competitive and technological. The conducted analysis is the opening point for defining successful directions for the development of the commercial banks, which will constitute the second part of this work.

Mgr Magdalena Swacha-Lech jest doktorantką w Katedrze Finansów i Rachunkowości Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu.